

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت پژوهش و فناوری

به نام خدا مشور اخلاق پژوهش

بیاماری از خداوند سبحان و اعتماد به این که عالم محضر خداست و بهاره ناغیر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، ماد انجمنیان و اعضاء هیات علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تعجلی نکنیم:

- ۱- اصل برانست: التزام به برانست جویی از حرکت ز رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شبه های غیر علمی می آلائند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکت جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از حرکت حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران، پرسنل و پرسنل کادر (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای بی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مشکین شهر

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته الهیات و معارف اسلامی

گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان

بررسی تطبیقی ارتداد در دین اسلام با سایر ادیان (یهودیت ، مسیحیت و زرتشتیت)

استاد راهنما

دکتر محمد علی برادران

استاد مشاور

دکتر بهراد اسدی

نگارنده

ابوالفضل صبری

تابستان ۱۳۹۶

فرم شماره ۱۰

واحد مشکین شهر

باسمه تعالی

با تأییدات خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم/آقای ابوالفضل صبری در رشته: الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی تحت عنوان بررسی تطبیقی ارتداد در دین اسلام با سایر ادیان (یهودی، مسیحی و زرتشتی)

با حضور استاد راهنما، استاد(استادان) مشاور و هیأت داوران در دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشکین شهر در تاریخ ۹۶/۶/۲۲ تشکیل گردید. در این جلسه، پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت.

بدینوسله تایید میشود پایان نامه مذکور از لحاظ محتوای علمی و فرمت و نگارش کامل وبدون نقص میباشد.

استاد راهنما: دکتر محمد علی برادران

استاد (استادان مشاور): دکتر بهراد اسدی

هیأت داوران: دکتر ولی اله خوش طینت

نماینده تحصیلات تکمیلی واحد: تاریخ و امضاء

معاون پژوهشی دانشگاه: تاریخ و امضاء

تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب ابوالفضل صبری دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی در تاریخ ۹۶/۶/۲۲ از پایان نامه خود تحت عنوان :

بررسی تطبیقی ارتداد در دین اسلام با سایر ادیان (یهودی ، مسیحی و زرتشتی)

با کسب نمره ۱۷/۵ با درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد میشوم:

(۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که

دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده

ام ، مطابق ضوابط و رویه موجود ، نام منابع مورد استفاده و سایر مشخصات آن در فهرست

مربوطه ذکر و درج کرده ام

(۲) این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (همسطح ، پایین تر یا بالاتر) در

سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ،

ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای

لازم را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و

واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت

ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی : ابوالفضل صبری تاریخ و امضا و اثر انگشت.....

سپاسگزاری

بدین وسیله از زحمات آقای دکتر محمد علی برادران به عنوان استاد راهنما و آقای دکتر بهراد اسدی به عنوان استاد مشاور، که بنده را در نوشتن این پایان نامه یاری کردند، صمیمانه تقدیر و تشکر به عمل می آید.

تقدیم به

روح مادر مهربانم که سرچشمه بی ریای مهربانی،
فداکاری و از خودگذشتگی او، صبر، پایداری،
گذشت ، فداکاری، چگونه زندگی کردن و
ایستادگی در تنگناهای زندگی را به من آموخت.
لحظه لحظه زندگیم ثمره محبت اوست.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده.....
۲	فصل اول : کلیات تحقیق.....
۲	مقدمه.....
۳	الف) بیان مسئله.....
۵	ب) پرسش پژوهش.....
۵	پ) فرضیه های تحقیق.....
۶	ت) اهداف پژوهش.....
۶	ج- ساماندهی تحقیق.....
۶	۱- ارتداد.....
۷	۱-۱- معنای لغوی ارتداد.....
۷	۱-۲- معنای اصطلاحی ارتداد.....
۷	۱-۳- تعریف ارتداد در آراء فقهی اهل سنت و شیعه و اصول مشترک آنها.....
۸	۱-۴- تعریف اصطلاحی ارتداد در ادیان الهی.....
۹	۱-۵- مرتد.....
۹	۱-۵-۱- انواع مرتد.....
۱۰	۱-۵-۱-۱- مُرْتَدٌ فِطْرِي.....
۱۰	۱-۵-۱-۲- مُرْتَدٌ مِلِّي.....
۱۱	۱-۶-۱- فلسفه مجازات مرتد.....
۱۱	۱-۶-۱-۱- فلسفه قتل مرتد.....
۱۱	۱-۶-۱-۲- قلمرو آزادی عقیده.....

- ۱۱ ۳-۶-۱ - مرتد نبودن شخص شاک
- ۱۲ ۷-۱ - اظهار ارتداد
- ۱۳ ۱-۷-۱ - ارتداد اعلام جنگ با خدا
- ۱۳ ۸-۱ - ارتداد و جرم
- ۱۴ ۹-۱ - پیامدهای ارتداد
- ۱۴ ۱۰-۱ - پیشینه تاریخی ارتداد
- ۱۵ ۱-۱۰-۱ - ارتداد در ادیان
- ۱۶ ۲-۱۰-۱ - در عهد پیامبر اکرم (ص)
- ۱۸ ۳-۱۰-۱ - سیر تاریخی ارتداد در مسیحیت
- ۱۸ ۱-۳-۱۰-۱ - مسیحیت اولیه (۱-۵۰۰م)
- ۲۰ ۲-۳-۱۰-۱ - مسیحیت امپراطوری یا قرون وسطا (۵۰۰-۱۵۰۰م)
- ۲۲ ۳-۳-۱۰-۱ - مسیحیت بعد از اصلاح کاتولیکی (۱۵۰۰ - عصر حاضر)
- ۲۳ ۴-۳-۱۰-۱ - ارتداد در جوامع امروزی کاتولیک
- ۲۴ ۵-۳-۱۰-۱ - کلیسا و رابطه آن با پاپ
- ۲۴ ۶-۳-۱۰-۱ - واژه کاتولیک
- ۲۵ **فصل دوم : مروری بر تحقیقات انجام شده (پیشینه پژوهش)**
- ۲۷ **فصل سوم : مواد و روشها (روش تحقیق)**
- ۲۷ روش کار
- ۲۷ روش گرد آوری اطلاعات
- ۲۸ روش دقیق اجرای تحقیق
- ۲۸ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
- ۲۹ **فصل چهارم : تجزیه و تحلیل مطالب (نتایج)**
- ۲۹ ۴-۱-قرآن و مسأله ارتداد

- ۳۰ ۴-۱-۱- دسته بندی آیات مربوط به ارتداد.
- ۳۵ ۴-۲- ارتداد در نظر فقهای شیعه.
- ۳۵ ۴-۲-۱- نظرات شهید اول در مورد ارتداد.
- ۴۰ ۴-۲-۲- ارتداد از نظر امام خمینی (ره).
- ۴۲ ۴-۲-۳- نظر محقق حلی در مورد عدم سقوط حد در جرم ارتداد.
- ۴۳ ۴-۲-۴- جرم ارتداد از مباحث تابع حدود.
- ۴۴ ۴-۲-۵- موجبات ارتداد.
- ۴۶ ۴-۲-۵-۱- انکار معاد.
- ۴۷ ۴-۲-۵-۲- انکار ضروری دین.
- ۴۸ ۴-۲-۵-۳- مراد از ضروری دین.
- ۴۹ ۴-۲-۵-۴- سبّ النبی و ائمه اطهار (ع).
- ۴۹ ۴-۲-۵-۵- ترک واجب.
- ۴۹ ۴-۲-۵-۶- ترس.
- ۵۰ ۴-۲-۵-۷- دنیا خواهی.
- ۵۰ ۴-۲-۵-۸- توطئه و خیانت.
- ۵۰ ۴-۲-۵-۹- اعتقاد یقینی و ارتداد.
- ۵۱ ۴-۳- شرایط تحقق ارتداد.
- ۵۱ ۴-۳-۱- بلوغ.
- ۵۲ ۴-۴- راه های اثبات ارتداد.
- ۵۲ ۴-۵- احکام مرتد.
- ۵۳ ۴-۶- مجازات مرتد.
- ۵۴ ۴-۶-۱- حکم مرتد فطری.
- ۵۴ ۴-۶-۲- توبه مرتد فطری.

۵۵۴-۶-۳-حکم مرتدّه فطری
۵۵۴-۶-۴-حکم مرتدّ ملی
۵۶۴-۷-ارتداد در فقه اهل سنّت
۵۷۴-۸-حبس مرتد
۵۷۴-۸-۱-حبس مرد مسلمان مرتد
۵۷۴-۸-۲-روایات از طریق شیعه
۵۸۴-۸-۳-آرای فقیهان شیعه
۶۰۴-۸-۴-آرای مذاهب اهل سنت
۶۰۴-۸-۵-تفصیل و یا عدم تفصیل مهلت در مرتد فطری و ملی
۶۱۴-۸-۶-حبس زن مرتد
۶۴۴-۸-۶-۱-آرای فقیهان شیعه
۶۸۴-۸-۶-۲-آرای فقیهان مذاهب اهل سنت
۷۰۴-۹-حبس قائلان به خدایی علی (ع)
۷۱۴-۱۰-استتابه مرتد
۷۲۴-۱۱-اجازه امام (حاکم)
۷۲۴-۱۲-ارتداد در قوانین موضوعه جمهوری اسلامی ایران
۷۲۴-۱۲-۱-حقوق مدنی مرتد
۷۳۴-۱۲-۲-حقوق کیفری مرتد
۷۳۴-۱۲-۱-۱-اهانت به مقدسات مذهبی در قانون مجازات اسلامی
۷۸۴-۱۳-ارتداد در یهودیت
۷۹۴-۱۳-۱-مجازات ارتداد در یهودیت
۸۳۴-۱۳-۲-حکم (کلی ، ملاک و شرایط) و ادله ی نقلی ارتداد در یهود
۸۴۴-۱۴-ارتداد در مسیحیت

۸۵۴-۱۴-۱- کلیسای کاتولیک و ایمان کاتولیکی
۸۷۴-۱۴-۲- ارتداد، بدعت و فرقه گرایی و نودینی در مسیحیت
۹۳۴-۱۵-۱۵- ارتداد در دین زرتشت
۹۷۴-۱۵-۱- بی احترامی به احکام دین زرتشت مستوجب عقوبت
۹۷۴-۱۵-۲- گناهان طهارت‌ناپذیر در دین زرتشت
۹۷۴-۱۵-۳- حکم (کلی ، ملاک و شرایط) و ادله ی نقلی ارتداد در دین زرتشت
۹۹۴-۱۵-۴- مجازات مرتد در دین زرتشت
۱۰۳ فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری
۱۰۳ نتیجه
۱۰۶ پیشنهادات
۱۰۷ منابع
۱۱۳ پیوست
۱۱۶ ضمیمه
۱۱۷ Abstract

چکیده

واژه ارتداد مصدر باب افتعال بوده و به معنای بازگشتن است و واژه رده تنها بر بازگشت از اسلام اطلاق می شود. در تمام ادیان الهی، موضوع خروج از آن دین به سوی دین دیگر و یا حتی گرایش به بی دینی مطرح می باشد و فقهای اسلام، ارتداد را " قطع الاسلام، الرجوع عن الاسلام، کفر المسلم و اظهار شعائر الکفر بعد الایمان " معرفی کرده اند. انکار خدا یا شریک قرار دادن برای او و یا نفی رسالت حضرت ختمی مرتبت و استحلال محرمات قطعی از موجبات ارتداد است. مرتد اگر از نوع فطری باشد توبه او قابل قبول نیست و کشته می شود ولی مرتد اگر ملی باشد پس از فرصت قانونی سه روزه و در صورت عدم ندامت، کشته می شود، این در حالی است که طبق نظر گروه های مسیحی و طبق متن کتاب مقدس کسی که مرتد شود راه توبه بر او بسته است. یهود و زرتشت نیز بر مرگ مرتد معتقد هستند مرگ مرتد در تمام ادیان الهی وجه مشترک عقیده آنهاست، تنها وجه افتراق این ادیان این است که استثناء امکان برگشت مرتد و لااقل مرتد ملی البته با شرایطی در اسلام وجود دارد. بازگشت از دین پیامدهای نابهنجار دارد که تحقق هر یک از آنها موجب ضربه زدن به دین می شود. تحقیر دین و بی توجهی به آموزه های آن، ابتدای ترین پیامد آن است. تکریم و بزرگداشت مجموعه باورهای دینی رسالت همه است که فرد مرتد با عمل خویش به جای تکریم، به تخریب آن می پردازد.

کلمات کلیدی: اسلام، مسیحیت، یهودیت، ارتداد

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

خروج از تبعیت دین اسلام را به هر عنوان ارتداد می گویند و این خروج ممکن است با گرایش به یک دین الهی دیگر و یا حتی گرایش به ادیان ساختگی و زمینی و به عبارت دیگر بی دینی اتفاق بیفتد. آیاتی از قرآن کریم نظیر (مائده / ۵۴ و بقره / ۲۱۷) و روایاتی، به این موضوع پرداخته‌اند. در ادیان مسیحیت ، یهودیت ، زرتشتیگری هم مانند اسلام ، حکم مرتد مرگ است در اسلام همسر مرد مرتد عده وفات نگه داشته و اموال وی به مانند حالت مرگ بین وارث مسلمان تقسیم می‌شود. این پژوهش به عنوان یک پژوهش تطبیقی موضوع ارتداد را در ادیان مختلف الهی مورد واکاوی قرار می دهد. در این مورد استعلاماتی از مراجع انجمن کلیمیان، زرتشتی ، مسیحی ساکن در ایران بعمل آمده که فقط انجمن کلیمیان تهران جواب آن را ارسال نموده که با عنوان ضمیمه این پژوهش تقدیم می شود. امیدواریم که در آینده این پژوهش تکمیل تر و به روزتر شود.

الف) بیان مسئله

واژه ارتداد در لغت به معنی باز گشتن ، مصدر باب افتعال از ماده رده به معنای باز گرداندن است. ارتداد در مورد مطلق بازگشتن به کار برده می شود در حالی که واژه رده تنها بر بازگشت از اسلام اطلاق می شود. (راغب اصفهانی : ۲۱۶، ۱۴۱۵)

فقه‌های اسلام از ارتداد تعاریف و تفاسیر مختلفی ارائه داده اند که همه ی آنها به یک معنی بر می گردد و آن "قطع الاسلام ، الرجوع عن الاسلام ، کفرالمسلم ، اظهار شعار الکفر بعدالایمان " می باشد. (جباران ، ۱۳۸۰: ۱۶)

از مصادیق ارتداد دانسته اند .مرحوم نجفی اصفهانی می نویسد ظاهراً هر کس از اهل مذهب (به عبارت ساده تر خروج از تابعیت دین اسلام را به هر عنوان ارتداد می گویند . فقهای شیعه مواردی را از قبیل اعتقاد به رد توحید و نیز رد مواردی از موضوعات فقهی نظیر ازدواج موقت را مذهب شیعه) یکی از ضروریات مذهب را انکار کند مرتد است مثل اینکه شیعه منکر متعه و نکاح منقطع شود و یا یکی از امامان (ع) را انکار کند. (نجفی ، ۱۴۲۰ : ۴۱ ، ۶۰۱) در قرآن کریم ارتداد در آیاتی مورد بحث قرار گرفته است (مائده / ۵۴ و بقره / ۲۱۷)

همچنین در کتب روایی نظیر وسایل الشیعه (ج ۱ : ۱۹-۷ باب ۱ من ابواب المقدمه العبارات) فقها همه ی مجازاتها و نحوه ی اثبات ارتداد و انواع آنرا در کتاب حدود کتب فقهی آورده اند . (مکی عاملی) (۱۳۶۹ : ۲۸۴) .مرتد به دو نوع ملی و فطری تقسیم می شود و هر کدام برای خود احکام ویژه ای دارد . مرتد شرایطی را برای اثبات ارتداد در خود شخص مرتد و نیز نحوه اثبات آن در مرجع قضایی دارد. از جمله نکات مبهم و مجهول بحث ارتداد نحوه اثبات آن و اطلاق کلمه مرتد به شخص و موارد ارتداد می باشد در حالی که اهل سنت ازدواج موقت را قبول ندارند به نظر بعضی از فقها نظیر مرحوم نجفی اگر شخص ازدواج موقت را قبول نداشته باشد نه تنها از مذهب اسلام بلکه از دین اسلام خارج است حتی در فقه حنفی که یکی از مذاهب اسلامی می باشد به ارتداد اطفال عقیده وجود دارد. (صرامی ، ۱۳۷۶ : ۱۸۱) به طور کلی خروج از اسلام و روی آوردن به ادیان دیگر حتی ادیان الهی از مصادیق ارتداد به شمار می رود. به نظر می رسد موضوع ارتداد شرایط و آثار و نوع مجازاتهای شخصی مرتد و انواع مرتد در مذاهب اسلامی دارای وجوه اشتراک و اختلافی با دیگر ادیان آسمانی نظیر یهود ، مسیحیت و زرتشت دارد که لازم است مورد بحث قرار گیرد . شریعت و قانون زرتشتی ،خود را بزرگترین و بهترین شرایع و این ها معرفی کرده است. به همین مناسبت بوده که هرکس دین و شریعت زرتشتی را ترک می کرد، مهدورالدم شمرده شده و محکوم به اعدام می شد و حکم ارتداد که مرگ بود درباره اش روا می شد. بسیاری انبوه از مردم

ایران که به موجب سختی و درشتی و تعصب و ظلم موبدان در زمان ساسانیان از دین ضد دیو زرتشتی بر می گشتند و مسیحی می شدند، به فتوای موبدان به اعدام محکوم می شدند. دلیل مغان، چنانکه از این بندها بر می آید آن بود که چون این قانون یا شریعت ضد دیو زرتشتی، بهترین و مهمترین و سرآمد همهٔ این های دیگر است، دلیلی نیست که کسی انرا ترک کرده و از آن رو بگرداند. بسیاری از ایرانیان که بر اثر فشار و جور و ظلم حکومت مذهبی موبدان، این ضد دیو زرتشتی داشتند، چون به این مسیحیت در می آمدند، پس از دستگیری اعدام میشدند که شکل اعدام نیز مثله شدن، قطعه قطعه شدن، سربریدن و یا در هم کوبیده شدن همهٔ استخوان ها بود که در وندیداد شرح آن هست. آیین یهود بر این باور است که در زمانی که حضرت موسی(ع) برای نزول تورات در کوه طور معتکف شد و مدت غیبت او به طول انجامید، بنی اسرائیل به هارون مراجعه کردند و از او خواستند خدای مجسمی برای آنان قرار دهد، و لذا هارون از آنان خواست هر چه جواهر آلات به همراه خویش دارند بیاورند و آنها چنین کردند و سپس هارون، جواهرات را به شکل گوساله ای در آورد و بنی اسرائیل آن را پرستیدند، و هنگامی که موسی(ع) از این انحراف اطلاع یافت، سخت بر آشفته و از جانب خداوند فرمان رسید که کاهنان، یعنی فرزندان (لاوی)، همه کسانی را که بر غیر خدا سجده کرده اند بکشند و چنین شد و در آن روز، سه هزار نفر از بنی اسرائیل کشته شدند. آکونیاس توماس یکی از بزرگترین کشیشان مسیحی می نویسد فرقه های مسیحیت (کاتولیک، پروتستان و ارتودوکس) هر یک خود را راست ترین کشیشها می پندارند و دیگران را بدعت گذار و مرتد و طبق متن کتاب مقدس کسی که مرتد می شود راه توبه بر او بسته است (آکونیاس ۱۹۸۸: ۲، ۱۲۵)

مسئله ارتداد از زمان پیامبر اعظم در تاریخ اسلام بوده است ولیکن مجازات مدون آن پس از پیامبر توسط فقهای عظام با تکیه بر احادیث ائمه طاهرین تبیین و تنظیم شده است. شاید در گذشته به خاطر شرایط ویژه و اقتضانات خاص جهانی این احکام چندان مورد توجه نبوده و انتقادهایی به آن نمی شده است ولی در حال حاضر این مسئله از دو منظر مورد توجه و نقد قرار گرفته است ۱- از منظر درون دینی و تعارض ظاهری آن با آیات قرآن که در آنها اصول آزادی عقیده و دین و حق تحقیق و تصمیم به رسمیت شناخته شده است ۲- از منظر برون دینی و تعارض آن با سیره ی عقلا و مبانی اعلامیه ی حقوق بشر. با توجه به اینکه بر طبق اطلاعات رسمی و غیر رسمی سالیانه عده زیادی از مسلمانان به سایر ادیان الهی گرایش پیدا کرده و از اسلام خارج می شوند و نیز برعکس از سایر ادیان الهی به اسلام روی می آورند و با توجه به اینکه احکام ازدواج، ارث و وصیت چنین اشخاص خاصی حتی به نظر مسلمانان مجازات آنها و نیز نحوه اثبات ارتداد و موضوعات مورد سؤال می باشد به نظر می رسد که مقایسه تطبیقی ارتداد در دین اسلام با سه دین بزرگ الهی دیگر بسیار ضروری می باشد و با توجه به اینکه در کشور ما علاوه بر مسلمانان، مسیحیان، یهودیان و زرتشتیان زندگی می کنند و با همدیگر مراودات اجتماعی و حتی در

مواردی ازدواج هم دارند و با توجه به تعاریف مختلف و عوامانه از موضوع ارتداد و مرتد می توان گفت که انجام این پژوهش نظرات ساده انگاری و عوام فریبانه را مورد خدشه قرار خواهد داد و با دیدگاه علمی و عقیدتی موضوع ارتداد را مورد بررسی قرار می دهد. این پژوهش که به عنوان پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی تنظیم و ارائه می گردد به موضوع ارتداد در مذاهب اسلامی و سایر ادیان الهی، وجوه افتراق و اشتراک آنها پرداخته و ضمن بیان سیر تاریخی ارتداد دیدگاه مذاهب مختلف اسلامی و ادیان دیگر الهی را مورد بررسی قرار می دهد.

ب) پرسش پژوهش

برای این تحقیق پرسشهایی مطرح است

پرسش اصلی:

وجه افتراق و اشتراک ارتداد در دین اسلام با سایر ادیان الهی چیست؟

پرسشهای فرعی:

۱- وجه افتراق و اشتراک ارتداد در دین اسلام با دین یهود چیست؟

۲- وجه افتراق و اشتراک ارتداد در دین اسلام با دین مسیحیت چیست؟

۳- وجه افتراق و اشتراک ارتداد در دین اسلام با دین زرتشت چیست؟

پ) فرضیه های تحقیق

فرضیه های این تحقیق عبارتند از:

فرضیه اصلی تحقیق

وجود موضوع و حکم ارتداد در دین اسلام با سایر ادیان الهی وجه اشتراک بوده اما وجه افتراق به این شکل است که در دین اسلام در امر ارتداد توبه وجود دارد ولی در سایر ادیان الهی توبه برای شخص مرتد متصور نیست.

فرضیه های فرعی تحقیق :

وجه اشتراک ارتداد در دین اسلام با دین یهود این است که حکم و موضوع ارتداد در هر دو دین وجود دارد اما وجه افتراق ارتداد در این دو دین این است که در دین اسلام راه بازگشت وجود دارد ولی در دین یهود وجود ندارد.

وجه اشتراک ارتداد در دین اسلام با دین مسیحیت و زرتشت این است که موضوع و حکم ارتداد در این ادیان وجود دارد اما وجه افتراق این ادیان این است که در دین اسلام در امر ارتداد راه توبه وجود دارد ولی در دین مسیحیت و زرتشت وجود ندارد.

ت) اهداف پژوهش

برای این پژوهش اهدافی متصور است :

هدف اصلی پژوهش:

بررسی موجبات و اسباب ارتداد و آثار فقهی و حقوقی آن در دین اسلام با سایر ادیان الهی (یهودیت ، مسیحیت و زرتشتیت)

هدف فرعی پژوهش:

بررسی وجوه افتراق و اشتراک احکام ارتداد در دین اسلام با سایر ادیان الهی.

ج- ساماندهی تحقیق

این تحقیق در پنج فصل و یک چکیده ارائه می شود. در فصل اول کلیات شامل (مبانی ، مفاهیم ، تعاریف و سیر تاریخی) در فصل دوم مروری بر تحقیقات انجام شده (پیشینه تحقیق) در فصل سوم مواد و روشها (روش تحقیق) در فصل چهارم تجزیه و تحلیل مطالب (نتایج) در فصل پنجم بحث و نتیجه مورد بررسی قرار میگیرد.

۱- ارتداد

برای ارتداد معنای لغوی و اصطلاحی وجود دارد.

۱-۱- معنای لغوی ارتداد

معادل لغوی ارتداد و بازگشت، دیفکشن^۱، لیو^۲ و ریوولت^۳ است. (دائرة المعارف کتاب مقدس) در لغت یعنی بازگشت از مسیری که آمده و در مورد بازگشت به کفر و غیر آن نیز به کار می رود: «الارتداد و الردة الرجوع فی الطريق الذی جاء منه لکن الردة تختص بالكفر و الارتداد استعمل فیه و غیره.» (راغب اصفهانی، ۱۴۰۴هـ: ۱۹۳)

در عربی، ارتداد، از واژه «رد» به معنای بازگشت است که در فرهنگ دینی، بازگشت به کفر منظور است. ارتداد به مفهوم لغوی، رجوع یا ترک یک امر مقبول و از پیش پذیرفته شده است. (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶: ۱۹۲)

۱-۲- معنای اصطلاحی ارتداد

در اصطلاح عبارت است از اظهار شعار کفر بعد از ایمان آوردن یا انکار یکی از ضروریات دین: «الردة إظهار شعار الكفر بعد الايمان بما يكون معه منكر نبوة النبي (ص) أو شيء من معلوم دينه كالصلاة و الزكاة و الزنا و شرب الخمر.» (کلینی، ۱۳۶۵: ۳۲۱) در اصطلاح شرع و متشرع نیز یعنی بازگشت از اعتقاداتی که شخص برگزیده است و پذیرش کفر بعد از اسلام: «و هو [می فرمایند: کفر از سه راه محقق می شود. اولی_ اینکه شخص بر نیت کفر باشد. دومی_ اینکه با قول، کفرش محقق شود. مثلاً پروردگار یا انبیاء را منکر شود، یا اینکه تکذیب رسالت پیامبر کند، و یا آنچه که به وسیله اجماع حرام شده است، و یا به وسیله اجماع حلال شده است، منکر آنها شود. سومی_ اینکه با فعل شخص، کفر او محقق شود. مانند اینکه صریحاً دین اسلام را مسخره کند، یا قرآن را به محل نجسی بیاندازد، یا به بتها سجده کند. العیاذ بالله. (ارجمند دانش، ۱۳۷۸: ۲۱۹)

۱-۳- تعریف ارتداد در آراء فقهی اهل سنت و شیعه و اصول مشترک آنها

به اعتقاد فقهای حنفی و حنابله و ظاهریه، ارتداد عبارت از رجوع از اسلام پس از پذیرفتن آن می باشد و در فقه شافعی، به جدا شدن از اسلام که با نیت یا گفتار و یا عمل ثابت می شود، اطلاق می گردد

^۱ -defection ^۲ -leave ^۳ -revolt

و در مذهب مالکی، به کفر بعد از اسلام، ارتداد گفته می‌شود و در فقه شیعه، ارتداد به معنای انکار یکی از اصول سه گانه اعتقادی و یا انکار یکی از ضروریات دین آمده است.

تعاریف فوق هر چند در تعبیر متفاوتند؛ اما در اصول مشترکی توافق دارند که از آن جمله:

ارتداد نوعی کفر به شمار می‌آید.

ارتداد حالتی است که پس از اسلام پدید می‌آید.

ارتداد به نحوی به انکار و ترک دین می‌انجامد.

ارتداد با ایمان قابل جمع نیست و نسبت به آن تقابل تضاد دارد.

ارتداد در اسلام مردود و جرم شناخته می‌شود.

اختلاف در تعابیر مربوط به تعریف ارتداد، در هیچ کدام از مراحل اثبات و شروط و احکام و آثار آن تأثیر قابل توجهی ندارد. (نجفی، ۱۴۱۰: ۴۱، ۶۰۰)

۱-۴- تعریف اصطلاحی ارتداد در ادیان الهی

ارتداد و مرتد در اصطلاح دین زرتشت معادل زندیک است، به معنای کسی که پیرو دین زرتشت نباشد و یا از آن بازگردد (دهخدا، ۱۳۹۰: ۴، ۲۱۰). معادل اصطلاحی ارتداد در قاموس کتاب مقدس، آپوستاسی^۱ است و به معنای بازگشت از مواضع و باورهای قبلی دینی است. مرتد در آیین یهود به کسی گفته می‌شود که غیر از خدای بنی اسرائیل را بپرستد و یا ضروری دین را انکار کند و چند گناه کبیره داشته باشد. مرتد در آیین مسیحیت کسی است که پس از غسل تعمید کاملاً رد کند و با اینکه قبلاً به پیروی از آن اظهار کرده بود، اکنون آن را علناً انکار کند، اما اگر یک یا چند اصل از اصول مسیحیت را رد کند و همچنان ارادت قلبی خود را به مسیح داشته باشد مرتد نیست بلکه اصطلاحاً عقیده ای فاسد دارد (بجنوردی، ۱۳۹۲: ۲۳۱).

ارتداد، اصطلاحی در فقه دین اسلام است و به معنای بازگشتن از دین اسلام به کفر و شرک است به این معنا که مرتد اصول و ضروریات دین را انکار کند (هاشمی رفسنجانی، ۱۳۹۵: ۲، ۵۵۲ و هاشمی شاهرودی، ۱۳۹۴: ۲، ۲۱۱).

دانش‌نامه امریکانا، ارتداد (آپوستاسی) را غالباً ترک ایمان مسیحی دانسته است، دانش‌نامه بریتانیکا، آپوستاسی را تنها در دنیای مسیحی معنا کرده و آورده است: واژه آپوستاسی

^۱-Apostasy